

Vzájemné vztahy západních a východních Slovanů v období raně středověké monarchie osvětluje Koroljuk podle svého záměru ve čtverém směru: jde mu o povahu a vývoj těchto vztahů, jejich význam v relaci k okolním evropským zemím, poměr k protivě německo-byzantské a roli slovanských států v boji s německým nápirem na východ. Na této základně si pak chce všimnout především procesu vzniku slovanských středověkých národů a přihlížet k jejich sociálnímu vývoji. Ačkoliv jsou předmětem monografie vztahy především mezinárodní, přináší mnoho myšlenek o vývoji státu a vedle toho podává důležité rysy celkového mezinárodně politického rámce vývoje státu.

V nejširším smyslu je jeho záměrem ukázat, že evropský vývoj nevytvářely svou aktivitou jen národy románské a germánské, jak se dlouho na západě tvrdilo (ovšem tato teze, již Koroljuk napadá, je dnes i tam prakticky zcela opuštěna), nýbrž stejnou měrou i slovanské. Vedle dosud zdůrazňovaného jejich podílu na rozkladu byzantského pozdně otrokářského zřízení je stejně aktivní jejich zásah i do kmenových posunů a vývoje feudalismu na severu v poměru ke světu germánskému.

Základním sloupem Koroljukových výkladů je ve shodě s tradiční koncepcí nejstaršího období dějin slovanských národů, dodnes živou zvláště v historiografii ruské, jihoslovanské a bulharské, otázka poměru individuálních národních dějin jednotlivých slovanských národů k Slovanstvu jako celku. Koroljuk zjišťuje blízkost zejména jejich materiální kultury. V oblasti ideové skutečnou bipartici přinesly církevněnáboženské rozdíly až v době pozdější. Subjektivní vědomí jednoty je z pramenů zcela zřetelné a tato jednotka zahrnuje oblast širší než vztahy politické. K politickému sjednocení větších slovanských celků došlo na západě za Boleslava Chrabrého a na jihovýchodě za Svjatoslava. Pokud jde o posilování starých svazků, upozorňuje Koroljuk na význam hospodářských styků, knížecích a šlechtických sňatků a na roli zajatců.

V tomto vývojovém období se formuje v těsné spojitosti se vznikem raně feudálního státu i středověká národnost. Přesto trvá dále vědomí staré slovanské jednoty. Národnostní proces dílčích skupin je však tak intenzivní, že ani v odporu proti německé agresi se nespojily jednotlivé národnosti v celky vyšší. Průběh tohoto procesu dokazuje podle Koroljuka falešnost západoněmeckých názorů, které vidí v působení středověké říše prvotní období dnešních evropských proudů integračních. Myšlenky křesťanského univerzalizmu využívala slovanská knížata k posílení vlastní pozice, resp. vytvoření západoslovanské říše (Boleslav Chrabrý).

Vybudování samostatných feudálních států poměrně jednotných národností je základním jevem celého vývoje této doby. Slovanské národy vytvořily hradbu německému pronikání na východ; v tomto období s plným úspěchem se na tomto odporu podíleli ještě — a docela v čele ostatních — i polabsko-pobaltští Slované. Slovanské národy tu aktivně zasáhly do evropského vývoje jak směrem externím v oblasti mezinárodních vztahů, tak interně (vznik států a národů).

Středověké národy se vytvořily poměrně rychlou integrací kmenů. Slabší je tento proces ve vedlejších zemích (Mazovsko, východní Pomoří; na západním Pomoří začala vznikat národnost zvláštní). Vedle vjatičské oblasti v Rusku počítá do této kategorie Koroljuk i Moravu, s čímž však asi stěží bude možno souhlasit. Z Čech pronikaly na východ některé myšlenkové proudy, jež tam uspíšily růst národností.

Pokud jde o vývoj politického zřízení, hovoří Koroljuk o dvojici kmenových knížectví a raně feudálního státu. Toto období složitého politického vývoje bude

však potřebí členit podrobněji. Vnější nebezpečí klasifikuje jako faktor při vzniku státu toliko druhořadý, jenž proces pouze urychluje. Velký význam přičítá působení obyvatelstva měst; zdá se však, že ve vyhraněné podobě tento závěr platí jen pro ruskou oblast. Co se týče faktorů ideologických, vidí Koroljuk odlišnost poměrů oblasti jižních Slovanů na rozdíl od západních a východních v tom, že na Balkáně působily římsko-byzantské univerzalistické myšlenky. Je ovšem otázka, zda jejich vliv se projevil reálně; právě na Balkáně probíhá nástup feudálních prvků pomalu a naopak na severu se brzo uplatňují univerzalistické tendence v německé verzi.

Koroljuk se domnívá, že k růstu státu docházelo u polabsko-pobaltských Slovanů na rovní s ostatními; avšak studium těchto otázek stále více ukazuje, že pravdu mají tu názory tradiční, jež konstatují značné zpoždění (Łowmiański, Labuda, Procházka, Sułowski, Bardach). Na odpor narazí také asi teze o zpoždění politického vývoje v Polsku v 7.—8. stol. s ohledem na periferní postavení. Je v rozporu s míněním samotného Koroljuka o malém vlivu vnějších faktorů i prohlašováním vislanské politické organizace za útvar už státní.

V duchu sovětské historiografie poukazuje Koroljuk na pozitivní rysy feudální rozdrobenosti jako zákonitého a pokrokového dalšího stupně vývoje feudalismu: představuje rozvoj výrobních sil a tvoří se tu základy měst vrcholného středověku. V Čechách a na Rusi nastává v půli, v Polsku v osmdesátých letech 11. stol. V Čechách rozdrobenost dosáhla menšího stupně.

V jednotlivých úsecích vývoje slovanských vzájemných vztahů zjišťuje Koroljuk nejdříve, že česko-polské spojení z 60tých až 80tých let 10. stol. směřovalo původně ke spolupráci s říší, avšak nakonec se stalo nástrojem účinného odporu proti německé agresi. Česko-polskou roztržku vysvětluje obavou polských feudálů před pohanským a antifeudálním lutickým svazkem (ale Čechy měly strukturu stejně feudální jako Polsko!) a snahou Německa podporovat spíše Poláky proti Čechům, jejichž vzrůst moci chtěli tak paralyzovat. Koroljuk nevyklučuje možnost, že Boleslav II. usiloval posílit svou pozici založením arcibiskupství (listina z r. 1086 označuje asi hranice projektu). V každém případě rozhodující událostí je tu vznik velkého sjednoceného Polska, kryjícího si záda mírovými styky s Rusí. Konflikt tvrzený pro poměry polsko-ruské je podle Koroljuka výplodem spíš úvah literatury než skutečností; Vladimír na západě připojoval jen pohraniční kmenové oblasti východoslovanské. Vztahy mezi západními a východními Slovany byly o mnoho živější, než jak se obecně přijímá.

Na konci století vydrželo Polsko nápor říše a hnězdenským sjezdem r. 1000 si zajistilo politickou i církevní samostatnost. V dalších letech selhal pak plán Oty III. na univerzální křesťanskou říši, stejně jako plán Boleslava Chrabrého na velkou říši západoslovanskou; to způsobila obava Němců před posílením Polska a — jak se Koroljuk domnívá — jen malá podpora polských pretenzí opoziční skupinou české šlechty. Polskému státu se nepodařilo se rozšířit za polskou etnografickou hranici. Mezi Polskem a Ruskem panoval za hlavních polsko-německých bojů mír. Nelze podle Koroljuka pokládat za reálnou myšlenku, častěji opakovanou v historiografii, že by Polsko bývalo mělo zasahovat v ruské oblasti jako mluvčí Říma. Klid polsko-ruských vztahů porušila intervence Boleslava Chrabrého do dynastických sporů v Kyjevě, jež je využitím počátků feudální rozdrobenosti na Rusi. Ale i tak si Polsko získalo zbytečně nového soupeře. Tradiční teorie věčného polsko-ruského nepřátelství není však opodstatněna.

V třicátých letech 11. stol. nastává vnitřní krize v Polsku a to ztrácí všechny bývalé zisky v české a ruské oblasti. Břetislav chtěl podle Koroljuka možná znovu vzkřísit myšlenku českého arcibiskupství, avšak Němci se snažili o zachování česko-polské

rovnováhy. V polovině století povstává jako nový činitel zásadního významu pro východní a střední Evropu ruská říše, kde Jaroslav Moudrý upevňuje a církevně osamostatňuje těleso politicky velmi mocné.

K celkem běžnému výkladu středoevropské politiky snahou Německa o zachování rovnováhy v tomto prostoru přinesl Koroljuk řadu nových postřehů, jak vyplynulo z celé této recenze, a zvláště osvětlil kladné položky mezislovanských vztahů. V budoucnu bude ještě asi potřeba vedle těchto programových složek zhodnotit i podíl válečně kořistnické složky raně středověké politické činnosti, jež jako element dané shody okolností často vychýlila v konkrétních případech vývoj událostí, mnohdy směrem nečekaným.

Vladimír Procházka